הקדמה

בספר זה אציע עמדה ביקורתית, מנקודת מבט מסורתית, על החילון והחילוניות בישראל. אבחן בו כמה מרכיביה המרכזיים של הזהות החילונית הדומיננטית בישראל, ואיעזר לשם כך בתובנותיו של השיח העכשווי של ביקורת החילון, המציג את החילון כתזה סוציולוגית וכנרטיב היסטורי. ביקורת החילון והחילוניות אינה חדשה בזירה הציבורית בישראל, והיא נשמעת בעיקר מקצהו האחד של המבנה הדו־קוטבי דתי־חילוני: זוהי ביקורתם של אלו שמגדירים עצמם "דתיים", כלפי אלו שמוגדרים "החילונים" (כמעט תמיד בה"א הידיעה, לציון קבוצה שלמה, הומוגנית, שטיבה ידוע היטב לשומע). ביקורת זו מוכרת היטב לכל מי שנחשף לדיון התקשורתי על "מלחמת התרבות" ועל "השסע הדתי־חילוני". היא מציגה את החילוניות כתרבות ריקנית, ומסווגת אותה לעתים כאחר המוחלט, המייצג כפירה מרושעת לשמה. ביקורת זו היא רכיב מרכזי בבנייתו של האני הקולקטיבי (המוגדר "דתי", "חרדי" או "אורתודוקסי"), ונדמה שהיא תורמת להבנת הזהות הדתית בישראל יותר משהיא שופכת אור על החילון והחילוניות.

כאמור, אציע כאן נקודת מבט אחרת לביקורת החילון והחילוניות, נקודת המבט המסורתית. המסורתיות מתעלה, כך אשוב ואטען לאורך הספר, מעל לדיכוטומיה דתי/חילוני. ביטוייה המגוונים שופכים אור חדש, ייחודי, על תופעה תרבותית־פוליטית־חברתית חשובה בהיסטוריה של התנועה הציונית ומדינת ישראל – החילוניות כאידיאולוגיה וכמבנה זהות. המהלך שאציע שואב את רעיונותיו המנחים משני תחומים נפרדים לכאורה, אך כפי שאראה בהמשך קרובים זה לזה במידה מפתיעה: האחד הוא הדיון התיאורטי הביקורתי על תזת החילון, כלומר המהלך הבתר־חילוני או הפוסט־חילוני; והאחר הוא בחינת מבנה הזהות של יהודים ישראלים המזדהים כמסורתים. אעיר כי שם העצם "מסורתים", לציון עמדה וקבוצת השתייכות וזהות, עדיף בעיניי משם התואר "מסורתיים", המכוון אל הקדם־מודרניות המאפיינת לכאורה קבוצה זו. גם אם מקורו הבעייתי של השם נותר בעינו, מהלך לשוני זה מאפשר את חילוצו של המושג משיח המודרניזציה והחילון (ראו ידגר 2010, 12–13).

המסורתיות מציעה, לטענתי, עמדה אפיסטמולוגית חדשה שאינה מתמיינת לקטגוריות הבינריות הקיימות. ניסיונות קודמים לחקור את המסורתיות נעשו

המדקדו מירעש.indd 7 23/12/2012 09:49:27

במסגרת תזת המודרניזציה והחילון, המציבה את הדתיות והחילוניות כשני קטבים מנוגדים, ותיארו אותה לרוב כמקבץ לא עקבי וחסר שיטתיות של נהגים, אמונות, ערכים וזהויות - מעין שעטנז של "גם זה וגם זה" או "לא זה ולא זה". קיצורו של דבר, המסורתיות הוצגה כחסרת ייחודיות. טענתי היא שבחינה חיובית ואמפתית, אך ביקורתית, של עולם המשמעויות, הערכים והזהויות המקופל במסורתיות מראה דווקא את אופייה המודרני של עמדה זו. המסורתיות מציגה דגם של מודרניות שלאו דווקא מלווה בחילון, לפחות לא בחילון מלא של כל תחומי החיים. היא משכילה לנהל דיאלוג עם המסורת בלי ליפול קורבן לתפיסה המקבעת שלה. מעמדה ייחודית זו היא מציעה זווית ראייה חדשה לבחינת החילוניות בישראל. אמנם העמדה המסורתית אינה היחידה שמציעה חלופה כזאת; התנועה הקונסרווטיבית והתנועה הרפורמית מציעות אף הן דגמים חלופיים לפתרון המתח שבין מסורת ודתיות לבין מודרניות. אבל נוכחותן של תנועות אלו בישראל מצומצמת למדי, ולכן בחרתי שלא לכלול אותן בדיון.[1]

ענייני בספר זה בזרם החילוני המרכזי, בעל הדומיננטיות המספרית והתרבותית, המגדיר את עצמו בעיקר על דרך השלילה (חילוני הוא מי שאינו דתי). כפי שאתאר בהמשך (ראו בעיקר בפרק השלישי), החילוניות בישראל אינה הומוגנית. לא כל ביטוייה זהים, ולא כולם נתונים לאותה הביקורת מצד בעלי העמדות המסורתיות. ישנן פרשנויות עשירות של חילוניות המציעות תשובות מורכבות לאתגר המסורתי (וייתכן שיש לשייכן למערך עמדות מסורתי ולאו דווקא חילוני), אך אלו הן עמדות מיעוט, וכאמור לא בהן מתמקד ספרי. נקודת המבט המסורתית מאירה גם את האורתודוקסיה היהודית בישראל באור חדש, אך גם זה אינו עניינו של הספר.

המסגרת התיאורטית הרחבה שתשמש לי לביסוסה ולהנהרתה של האפיסטמולוגיה המוצעת היא מה שמכונה לעתים "המהלך הבתר־חילוני" (post-secular). כוונתי לשיח האינטלקטואלי הביקורתי ההולך ומתעצם העוסק בחילון ובחילוניות וברשת הסבוכה של טיעונים, ערכים וזהויות הכרוכים במושגים אלו. השיח הביקורתי בוחן בדקדקנות את רכיבי תזת החילון והמודרניזציה - תזה שאפשר לראות בה מעין פרדיגמה, או מסורת מכוננת של שדות מחקריים ושל תופעות תרבותיות־פוליטיות־חברתיות מגוונות - ומבקש להציע שפה חדשה שתאיר באור חדש לא רק את העמדות המסורתיות ואת ביטוייהן המגוונים, אלא גם עמדות אחרות, קרובות או מנוגדות לה.

העמדה המסורתית, ולא רק הפרשנות האורתודוקסית, משמשת כר פורה לביטויי מחויבות למסורת היהודית ולהיבטיה הפרקטיים. היא מצליחה לייצר את

1. על יחסם של המסורתים לתנועות אלו ראו ידגר 2010, פרק שביעי.

המדקדוק מירעש.indd 8 23/12/2012 09:49:27

המחויבות הדרושה למבני המשמעות היהודיים, לשימורם ולפרשנותם מחדש אל מול אתגרי העידן המודרני המאוחר; והיא מזהה מנהגים יהודיים שהם מהותיים בעיניה לשימורה של זהות יהודית בעלת תוכן - לאו דווקא משום שמקורם בציווי אלוהי, אלא בעיקר משום שהם מגלמים את משמעות היותך יהודי. בעשותה כן נותרת העמדה המסורתית נאמנה לעיקרון הפרקטי, שלפיו היהדות היא אורח חיים ולא רק מוצא או טקסט. עם זאת, המסורתיות מציגה פרשנות עדכנית של המסורת ומבקשת להתאימה לרוח הזמן. הפרשנות הזאת מתרחשת על רקע הזיהוי של העולם המודרני המאוחר כמרחב חילוני בעיקרו, שהשתתפות פעילה בו מחייבת חריגה מן ההלכה היהודית בפרשנותה האורתודוקסית. ואכן, מסורתים רבים רואים בדגם החיים האורתודוקסי דגם נעלה אך לא מעשי בעידן המודרני.

המסורתים מציעים לדעתי חלופה מרתקת לקשר המורכב בין דת, מודרניות, מסורת, לאומיות ועדתיות. הם מערערים כאמור על הדיכוטומיה דתי/חילוני, חושפים את מגבלותיה של תפיסת העולם שעליה היא מושתתת, מאירים את הנחותיה הסמויות של תפיסה זו ומכוונים את מבטנו אל האי־עקיבות של כמה מטיעוניה והנחותיה. ואולם, שיח המודרניזציה והחילון הפך את המסורתיות בישראל לתופעה אנומלית לכאורה, ורבים מהמחקרים מתמקדים בחיפוש "פתרון" לה - במקום לראות בה תופעה חיונית שעשויה לסייע בהבנת החברה הישראלית, בהציעה נקודת מבט חלופית לבחינת יחסיה הסבוכים של הישראליות עם המסורת היהודית.[2] תיקון הכשל המחקרי והעוול התרבותי־הפוליטי הזה היה מניע חשוב לפרויקט המחקרי שעליו מבוסס הספר. אני קורא כאן לנטישת תזת המודרניזציה והחילון ולאימוצן של מסגרות תיאורטיות ופרדיגמטיות רגישות יותר למאפייניה של המודרניות המאוחרת, מרובת הפנים ו"הנזילה" (באומן 2007). שינוי פרדיגמטי כזה עשוי להביא לפיתוח גישה מחקרית, וכן עמדה חברתית, תרבותית ופוליטית, שיתעלו מעל לחלוקות הדו־קוטביות של הזהויות היהודיות בישראל.

בכל הקשור לדיוננו כאן, אפשר לומר שהמסורתים ממלאים שני תפקידים

2. עם זאת, יש לומר שרבים, גם מקרב אלה שחקרו את המסורתיות מנקודת המבט של תזת החילון והמודרניזציה, ראו בה בסיס אפשרי לבניית זהות קולקטיבית פוזיטיבית רבת חשיבות, הכירו בתרומתה הייחודית ללימוד החברה הישראלית ורמזו על הצורך להתעלות מעל לשיח המודרניזציה. עבודותיהם של משה שוקד ושלמה דשן בולטת במיוחד בהקשר זה (ראו שוקד 1984; Deshen 1978). כמו כן, עבודתו של מאיר בוזגלו (2008) היא אחד הניסיונות העשירים והפוריים ביותר להציג הבנה זהירה של המסורתיות, המשוחררת ממגבלותיו של שיח המודרניזציה וחושפת את הפוטנציאל החיובי הגלום בה.

המדקור מירעש.indd 9 23/12/2012 09:49:27

ראשיים: התפקיד הראשון הוא **הצעת נקודת מבט ביקורתית רב־ממדית על החילוניות**. יהודים ישראלים מסורתים, באורח חייהם ובתפיסה שמנחה אותם, חושפים את הבעייתיות המאפיינת את הגדרת הישראליות היהודית־החילונית הדומיננטית. אך שלא כמו הביקורת הדתית, נקודת המבט המסורתית אינה מתבססת על הניגוד בין הדתיות לחילוניות או בין המסורתיות לחילוניות. נקודת מבט זו מאתגרת מושגים מקובלים בשיח הפוליטי, וחושפת את נזילותן של קטגוריות דוגמת "חילוניות" ו"דתיות", ושל הגדרות כגון "הפרדה בין דת למדינה" ו"כפייה דתית". היא מושתתת על התפיסה שאורח חיים יהודי מינימלי, המתבטא במידה כלשהי של קיום מצוות, חיוני להגדרת הזהות האתנו־לאומית היהודית ("היהודיות", גם אם לא היהדות כדת). תפיסה זו שופכת אור על הפרשנות החילוניות־היהודית בישראל, שעל פי רוב רואה בזהות היהודית זהות מובנת מאליה שאינה דורשת שימור וחיזוק.

בהקשר זה מתבררת תלותה של החילוניות הישראלית במדינת הלאום היהודית: המדינה החילונית לכאורה מאפשרת ומבטיחה את קיומם של כמה מרכיביה העיקריים של הזהות החילונית, ובכללם הרכיב היהודי. נקודת המבט המסורתית מבליטה את הזדקקות החילוניות לנוכחותה הבולטת של הדת בזירה הציבורית ובתרבות המדינה (כלומר לאי־הפרדה בין דת למדינה) – הן לצורך אשרור יהודיותה והן לשם הבטחת המעמד הפוליטי המועדף שמעניקה הזהות היהודית במסגרת מדינת הלאום היהודית. העמדה המסורתית, שאינה מסתפקת במבנים הסמליים שמספקת המדינה לאשרור זהותה היהודית, מראה שהחילוניות יכולה להיות "יהדות של ברירת מחדל" – כלומר מוגדרת על דרך השלילה – דווקא משום שהתרבות הפוליטית בישראל אינה מאפשרת הפרדה ממשית בין דת למדינה. בין השאר, המסורתיות מראה זאת משום שאין היא בגדר המובן מאליו; החילונים אינם נדחפים לבחינה עצמית משום שהם הם המגדירים את תנאי שיח הזהות הישראלי־יהודי. עם זאת, העמדה המסורתית אינה זוכה לביטחון הזהותי שמעניקה ההסתגרות האורתודוקסית מפני שיח זה. כך מדגישה המסורתיות שהזהות החילונית הדומיננטית אפשרית רק בתנאים של רוב דמוגרפי יהודי (אל מול הערבים הלא יהודים), ובעיקר בתנאים של רוב תרבותי־פוליטי חילוני (אל מול עמדות מתחרות בשאלת היחס אל המסורת היהודית). המסורתיות מצביעה אפוא על כך שהחילוניות היא "היהדות של הרוב", גם אם החילונים בישראל אינם רוב מבחינה דמוגרפית. לשון אחר, המסורתים – שנחשבים מיעוט תרבותי־פוליטי אף על פי שהם אחת הקבוצות הגדולות ביותר של יהודים ישראלים, אם לא הגדולה שבהן (הנתונים שמציגים הסקרים בסוגיה זו נתונים לפרשנויות שונות) – מחדדים את היותה של החילוניות, תרבות הרוב מבחינת הכוח הפוליטי, בעמדת עדיפות. מתברר אפוא שהחיבור בין הפוליטיקה לדת חיוני לחילונים יותר

המדקור מירעש.indd 10 23/12/2012 09:49:27

מלכל קבוצת זהות אחרת בישראל, לפחות בהקשר של השימור והאשרור של זהותם היהודית על השלכותיה הפוליטיות. כמובן, אופייה היהודי של המדינה, או היעדר ההפרדה בין דת לפוליטיקה בישראל, משמש באופנים רבים גם את הזהות הדתית ומשפיע עליה עמוקות. אבל, כאמור, לא זה ענייני כאן.

המסורתיות מאירה גם, על דרך הניגוד, את סוגיית היעדר הזהות העדתית בקרב החילונים, או ליתר דיוק את הכחשתה של זהות זו. היא מדגישה את בנייתה של החילוניות הישראלית (האשכנזית ברובה) על בסיס הדחקתה של הזהות העדתית (הן האשכנזית והן המזרחית). במילים אחרות, המסורתיות מבליטה את התכחשותה של החילוניות הישראלית למסורת העדתית שלה, ואת מורכבותה הרבה של המציאות הישראלית, מורכבות שהפוליטיקה הלאומית (החילונית) המאחדת מבקשת להסוות. היא מדגישה את פיצולה של החברה הישראלית, הן מבחינה אתנית והן מבחינה דתית, וזורה אור על מערכי הזהות המגוונים בה, בכללם הזהות החילונית. המסורתיות, המזוהה בישראל עם המזרחיות, אינה יכולה להתעלם מזהותה העדתית, לדחוק אותה הצדה או להתכחש לה. הדבר נכון ביתר שאת באשר למסורתים האשכנזים (כחמישית מכלל המזדהים כמסורתים; ראו לוי ואחרים 2002); בעבורם הזהות המסורתית מחייבת התמודדות חדשה עם הזהות העדתית.

הדיאלוג המסורתי עם המסורת היהודית על רכיביה הדתיים, האתנו־לאומיים והעדתיים מדגיש את היעלמותו של הדיאלוג החילוני עם המסורת: החילוניות הישראלית נטשה את הדיאלוג הזה והיא מונעת את האפשרות לחדשו בעתיד. תחת זאת היא נסמכת על בנייה (ויש אומרים המצאה) של מסורת לאומית־מדינתית. אף על פי שלמסורת הלאומית יש רכיבים דתיים ועדתיים מובהקים, היא מתכחשת להם ושוללת את הלגיטימיות שלהם, לרוב בשם ערכים ממלכתיים (אֶטטיסטיים) של האחדה, שזוכים לכותרות דוגמת "אחדות לאומית" (בעיקר אל מול האיום שמציב האחר הלאומי), "קיבוץ גלויות", "כור היתוך" ו"איחוי שסעים". הזהות הפוליטית־הלאומית־המדינתית – והמסורת הלאומית שהיא בונה ומקדמת – משמשת אפוא מעין תחליף למסורת דתית אתנו־לאומית, אך גם למסורת העדתית. מחירה של נטישת הדיאלוג עם המסורת הוא בין השאר ראיית המסורת כעניין דתי מובהק.

התפקיד השני של המסורתים בכל הנוגע להבנת החילוניות הוא **חשיפת תמונת העולם הדתו־קוטבית המאפיינת את החילונים**. תפקיד זה מתברר בבחינת יחסם של החילונים אל המסורתים. הללו חווים לחץ מתמשך מצד החילונים (וגם מצד הדתיים) לנטוש את העמדה "השעטנזית" או "ההיברידית" שלהם ("לא זה ולא זה" או "גם זה וגם זה"). הם נדרשים לנקוט צד ולפעול כמתחייב מבחירתם – כלומר לוותר על אורח החיים היהודי במרחב המחולן לכאורה, או לחלופין

המדקור מירעש.indd 11 23/12/2012 09:49:27

לוותר על נוכחותם במרחב המחולן ולנהל אורח חיים דתי אורתודוקסי. הביקורת החילונית כלפי המסורתים חושפת את "היוהרה של החילוניות", כהגדרתו של ויליאם קונולי (Connolly 1999). העמדה החילונית מתאפיינת בחוסר סובלנות ובדחייה של מי שאינו מקבל את המטפיזיקה שעליה היא מבוססת (ראו גם Taylor 2007) - אף על פי שהיא מעלה על נס את ערכי הסובלנות והפלורליזם. העמדה המסורתית - ובייחוד התמודדותה עם שלילת הלגיטימיות שלה - היא ראיה לגורלו העגום של מי שבוחר שלא להזדהות עם עמדות חילוניות.

המבט השולל שמפנים החילונים אל המסורתים חושף את תלותה של החילוניות בתמונת העולם הדו־קוטבית הן להגדרת חילוניותה והן להגדרת יהדותה. המסורתים מציגים חלופה חיה ונוכחת של מודרניות ללא חילון, ועל כן הם נתפסים כאיום על זהותו של מי שמוגדר על פי הניגוד לאחר. המסורתים מאיימים בעצם קיומם על שני צדי המערך הדו־קוטבי של הגדרת הזהות, ומשבשים את תפיסת העולם הבנויה עליו. יתרה מזו, ערעור המבנה הבינרי מאיים על מעמדם של שני הצדדים - החילונים כבעלי המונופול על הגדרת המודרניות, הקִדמה והחירות; והדתיים, לרוב הממסד הדתי־האשכנזי, כבעלי המונופול על הגדרת האותנטיות היהודית. ספר זה יבחן את התגובה החילונית גם על איום זה.

בטרם אפנה לתיאור פרקי הספר, אעיר כמה הערות הנוגעות לגישה העקרונית הננקטת בו. ראשית, חשוב לומר כי גם אם העמדות המסורתיות שיוצגו בספר הן לרוב ביקורתיות כלפי החילוניות, המסורתים יונקים מן החילוניות, קרובים אליה קרבה אינטימית ומכירים אותה היטב. שנית, העובדה שהספר עוסק בביקורת החילון מעמדה מסורתית עלולה להביא להתעלמות מפגמיה של המסורתיות ולהדגשת ליקוייה של העמדה החילונית, בין השאר בגלל כתמים עיוורים בשדה הראייה של המבקר. ואולם, אין להבין מכך שהמסורתיות מציעה חלופה מושלמת, חסרת דופי, לפרשנות המסורת היהודית ולמחויבות לה, ושהחילוניות לעומתה כולה שלילית; וגם אין בכך כדי לומר שהמסורתים הם נעדרי ביקורת עצמית. אדרבה, רבים מהמסורתים רואים בביקורת העצמית ובתחושת האשמה חלק מרכזי של זהותם (ראו במיוחד ידגר 2010, 103–120). אך כאמור, אין ענייני כאן בדיון ביקורתי במסורתיות; משימתו העיקרית של הספר היא הצעת מבט בוחן וביקורתי על החילוניות הישראלית.

שלישית, אציין כי אני מודד את היהודיות בראש ובראשונה על פי קיומו של אורח חיים מסוים (ופחות כפילוסופיה, למשל). השקפה זו עולה בקנה אחד עם מסורת יהודית ארוכת שנים, ותואמת כמה מהטיעונים הפילוסופיים המשכנעים ביותר באשר למהותה של המסורת. היא לבטח עומדת בשורש העמדה המסורתית שספר זה מאמץ כנקודת מוצא לביקורת החילון. אחת מהשלכותיה של השקפה זו היא ספקנות כלפי גישות טקסטואליות גרידא אל המסורת היהודית, כלומר

המדקור מירעש.indd 12 23/12/2012 09:49:27

פרויקטים אינטלקטואליים של חילוניות יהודית המזניחים את היהדות כפרקטיקה ומעלים על נס את הלימוד של טקסטים יהודיים מכוננים.

חלקו הראשון של הספר, הפרק הראשון והשני, מציג דיון תיאורטי המורכב משני חלקים משלימים. **בפרק הראשון** תידון תזת החילון ותוצג הביקורת על תזה זו במסגרת המהלך התיאורטי הבתר־חילוני. כן ייבחנו בו השלכותיו של מהלך זה על הבנת רעיון המסורת והיחס אליה. פרק זה יעסוק גם במודרניות: אציג כמה מהניסיונות לנסח מחדש את המודרניות באופן המשוחרר מהנחת האוניברסליות המערב־אירופית – הנחה מרכזית בתזת המודרניזציה והחילון, שלפיה מודרניות ומסורת הן הפכים גמורים. **בפרק השני** אגבש את יסודותיו התיאורטיים הכלליים של מערך העמדות המכונה "מסורתיות", ואנסה לברר את רעיון המסורת והיחס אליו מנקודת מבט בתר־חילונית, המתעלה מעל ההנגדה בין מודרניות למסורת. בירור כזה הוא לטענתי צעד הכרחי לקראת הבנה עמוקה של העמדה המסורתית.

חלקו השני של הספר, למן הפרק השלישי ועד הפרק השישי, יעסוק בדיון פרשני בחילוניות הישראלית ובבחינתה מנקודת המבט המסורתית. **בפרק השלישי** אתווה קווים לדמותה של החילוניות הישראלית. אפתח במיפוי כללי של הזהות החילונית, ואתמקד בקבוצה הדומיננטית, "החילונים של בררת מחדל" – כלומר חילונים שזהותם היהודית מוגדרת על דרך השלילה. אנסה לברר מהי המשמעות של ההזדהות כחילוני במונחים פרקטיים של אמונות ואורח חיים, ולשם כך אסתייע בנתוני דוחות גוטמן, שמתבססים על סקרים מקיפים שנערכו בקרב היהודים בישראל על ההתנהגות הדתית ותפיסת הזהות העצמית (לוי ואחרים 2002; אריאן וקיסר־שוגרמן 2012). בפרק זה אייחד דיון קצר גם למאמץ האינטלקטואלי לנסח הגדרה פוזיטיבית של הזהות החילונית. **בפרק הרביעי** אעבור לתיאור נקודת המבט המסורתית על החילון והחילוניות בישראל, ואיעזר לשם כך בבחינה אמפירית. בחינה זו נסמכת על פרויקט מחקרי נרחב, שבמסגרתו קוימו ראיונות עומק עם יותר ממאה ישראלים וישראליות יהודים ילידי ישראל, בני עשרים עד חמישים, המזדהים כמסורתים. כבר התבססתי בעבר על ראיונות אלו לצורך דיון במערך הזהויות המסורתי (ידגר 2010); שם התמקדתי בהבנה ובפרשנות של עולם המשמעויות, הזהויות והערכים המסורתי, ובמידה רבה היה זה דיון שעניינו בחינה עצמית פנימית. ואילו בספר זה נקודת המבט המסורתית תשמש לי לבחינת המרחב התרבותי הדומיננטי שמעצב במידה רבה את מערך הזהויות המסורתי – המרחב החילוני.

בפרק החמישי אתמקד בפן אחד של הזהות החילונית שנחשף מבעד לעדשות המסורתיות – הניטרליות העדתית. המסורתיות קשורה קשר הדוק לעדתיות, וליתר דיוק – למזרחיות. והיות שהעדתיות היא הכלי שבאמצעותו נשמר המגע עם המורשת התרבותית ועם המסורת, ההתכחשות לה פוגעת ביכולתה של

המדקור מירעש.indd 13 23/12/2012 09:49:28

החילוניות להציע פרשנות משמעותית לאורח החיים היהודי ולנהל דיאלוג עם המסורת. **בפרק השישי** אשנה מעט את זווית הראייה שלי ואאפיין את החילוניות באמצעות תגובתה למסורתיות. הביקורת החילונית על המסורתיות מדגישה את היותה של החילוניות ניזונה מתפיסה בינרית המעמידה את הדת והמסורת מול החילון והמודרנה. אי־התאמתה של הזהות המסורתית למבנה הבינרי גוררת הפעלת לחצים על המסורתים לנקוט צד, ומהווה איום על הזהות החילונית.

שני חלקי הספר – המסגרת התיאורטית והדיון הפרשני הבא אחריה – הם אברים עצמאיים, ובה בעת הם קשורים זה לזה קשר הדוק. הדיון הפרשני נשען על התובנות התיאורטיות שהוצגו בשני הפרקים הראשונים. זהו דיון קונקרטי יותר, המבקש להאיר היבטים באופייה של היהדות החילונית בישראל מבעד לעדשות האפיסטמולוגיה הבתר־חילונית. **פרק הסיכום** יחבר בין שני החלקים. הוא ידגיש את ערעורה של העמדה המסורתית על הרעיונות שבבסיס תזת החילון והמודרניזציה – בהם ההתעלמות מהתפקיד המכונן של העבר ושל המסורת, והדומיננטיות של החשיבה הדו־קוטבית שמחלקת את העולם לאני ולאחר – ואת תרומתו של ערעור זה לדיון הביקורתי על החילוניות הישראלית.

אני אסיר תודה לעורכת המלווה של הספר, פרופ׳ חנה הרצוג, על האתגר שהציבה לפניי, על שחייבה אותי להכיר בנקודות העיוורון שלי ועל תובנותיה מאירות העיניים. תודה גם לד״ר יוכי פישר, שהציעה קריאה קשובה וזהירה וביקורת בונה, ולפרופ׳ יהודה שנהב, עורך הסדרה, שליווה את עבודתי לכל אורכה, עודד אותי להשלימה ותרם לחידוד טיעוניי ולהבהרתם. תודתי נתונה גם לפרופ׳ גבריאל מוצקין, ראש מכון ון ליר בירושלים, ולמחלקת הפרסומים במכון: ד״ר טל כוכבי, העורכת הראשית וראש המחלקה; יונה רצון, מזכירת המערכת והמפיקה; ורונית טפיירו, אחראית תחום העריכה. אני מודה גם לעורך הלשון נועם לסטר, ולאנשי הוצאת הקיבוץ המאוחד על ההפקה המשותפת.

המדקדו מירעש.indd 14 23/12/2012 09:49:28